

Тарасюк Л. С.,

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри психології та суспільних наук
Академія муніципального управління
(Київ, Україна), E-mail: lora252@gmail.com

АНДРОГІНІЗМ ЯК ПОЄДНАННЯ МІКРОКОСМУ ТА МАКРОКОСМУ

Анотація. Досліджуються теоретичні питання феномену андрогінізму як прояву цілісності людини. Існуючі теорії намагаються зрозуміти людину як частину чогось – природи чи суспільства, але фундаментальна властивість людини – бути цілісною єдністю всіх проявів. Розглядається андрогінізм як звертання до цілісності серця, де поєднується мікрокосм та макрокосм, що дає можливість розуміти цілісність як безперервну дію, без якої був би неможливий розвиток цілісної особистості. Аналізується формула цілісності людини, яку вивів український філософ Г. С. Сковорода. Обґрунтовується значення кордоцентричності в житті людини.

Ключові слова: андрогінізм, цілісність, людина, мікрокосм, макрокосм, кордо-центризм, серце.

Постановка проблеми. Питання: «Що таке людина?» – одне з найдавніших питань, які ставило собі людство. Найчастішою відповіддю на це питання була спроба дати родо-видове визначення, наприклад: людина – це політична тварина, людина – це розумна тварина, людина – це тварина, яка виробляє знаряддя праці. Наукові теорії, які таким чином намагались розв'язати проблему сутності людини, можна умовно поділити на два напрями: перший – це біологічні теорії, другий – теорії соціологічні. Перші теорії виходять з розуміння людини як частини природи і намагаються дати визначення людині як біологічному виду. Теоретична неспроможність таких теорій виявляється в тому, що практично неможливо виділити якусь біологічну ознаку, яка б чітко відділяла людину від інших живих істот, оскільки й у багатьох тварин існують елементи розумної поведінки, елементи соціальної організації і навіть виробництво знарядь праці. Подібні теорії в кінцевому рахунку мають антигуманістичну спрямованість, оскільки вони, так чи інакше, намагаються підмінити моральні принципи біологічними – природного добору, розвитку популяцій і т. ін. Другий вид теорій – теорії соціологічні. Вони намагаються звести сутність людини до її належності до соціальної структури суспільства, виходячи з уявлення про те, що людина є частиною суспільства, тобто частиною певної виробничо-цивілізаційної структури. Яскравим прикладом такої теорії є теорія К. Маркса, який писав, що сутність людини – це сукупність суспільних відносин. Теоретична недостатність подібних теорій полягає в тому, що людина тут зводиться тільки до якихось соціальних, виробничих функцій, з яких практично неможливо вивести різноманітність проявів людського життя. Моральні принципи в таких теоріях підміняються принципом соціальної доцільності, що принижує цінність окремої людської особистості. Обидва види теорій мають спільну рису – вони намагаються зрозуміти людину як частину чогось – природи чи суспільства, тим самим позбавляючи людину не тільки якихось окремих параметрів, а й випускаючи з поля зору фундаментальну властивість людини – бути *цілісною єдністю* всіх проявів.

Поняття «людина» означає людину взагалі, тобто включає сукупність властивостей та атрибутів людини. Людина в усій повноті її проявів піддається осмисленню засобами та методами філософії. Людина в цілому безвідносно до світу та суспільства, є предметом вивчення такої дисципліни, як філософська антропологія. У філософській антропології поняття «цілісність» досить часто вживають разом з поняттям «духовний світ» людини, хоча науково визначеної термінології «цілісна духовна особистість» не існує. Разом з тим поняття «андрогінізм» та «цілісність»

саме й розуміється як духовний світ особистості, можна сказати її власний мікрокосм та макрокосм, світ її власного космосу та всесвіту.

Символічне і космологічне втілення андрогінізму людини було розвинуто К. Г. Юнгом у вигляді союзу Меркурія і Венери як Гермеса і Афродіти, поєднання яких породжує Гермафродіта, вічну фігуру людської культури і один із наскрізних сюжетів живопису і скульптури (Рубенс, Канова, Торвальдсен, Роден та ін.). У XX ст. практично всі напрямки західної філософської думки зачіпали цю проблему, але особливо багато уваги їй уділяли Р. Барт, Ж. Батай, Ж. Бодрійяр, Ж. Дерріда, М. Мерло-Понті, М. Фуко. Необхідно згадати праці теоретиків західного феміністичного руху М. Ауслендер, Дж. Батлер, С. Де Бовуар, М. Віттіг, Э. Гросс, Л. Ірігарей, Т. Де Лаурентіс, Дж. Мані, А. Річ, І. К. Седжвік, Р. С. Fox, М. Garber, М. S. Weinberg, de la Vega. На початку XX ст. до ідеї андрогінізму звернулися багато діячів «срібного століття» російської культури. Серед них важливо згадати роботи З. Гіппіуса, В. Розанова, О. Белого, М. Бердяєва, Б. Вишеславцева, Л. Карсавіна, А. Ф. Лосева, С. Трубецького, С. Франка та ін.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз філософської наукової літератури свідчить про складність визначення поняття «цілісність». Складність процесу концептуалізації цілісність особистості пояснюється багатовимірністю і багаторівневістю проблеми. Усвідомлення поняття «цілісність» неможливе без звернення до сутності і змісту проблеми духовного, саме тому часто відносять цілісність до «духовної цілісності». У вітчизняній філософії є ряд важливих досліджень цілісності людини. Насамперед, це дослідження проблеми духовного, зосередженого на принципах духовно-матеріальної єдності світу, цілісності людського буття, що відтворюють динаміку процесу становлення ноумену духовності (В. Бех, І. Степаненко), наголошують на діяльній природі суб'єктивних і об'єктивних форм духовності саме через цілісність (С. Кримський). Сучасний вітчизняний філософ, засновник методу метаантропології Н. Хамітов визначає андрогінічність, як якість особистості, здатність гармонійно поєднати в собі духовність та душевність [10, с. 13–14]. Сучасна вітчизняна дослідниця С. Крилова наголошує, що цілісність буття людини є категорією філософської антропології, яка виражає єдність сутності та існування людини, цільності та цілеспрямованості її буття, гармонію особистості і світу [11, с. 34–37]. Цілісність людини глибиною пов'язана з її красою людини – і зовнішньою, і внутрішньою. С. Крилова зазначає внутрішню красу як красу світогляду, вчинків і відносин [11, с. 193–200]. Краса світогляду проявляється в цілісності пізнання, краса вчинків – в цілісності свободи, краса відносин – в цілісності любові [10, с. 395]. Автор усвідомлює феномен андрогінічності як найважливішу умову і критерій цілісності людського буття.

Є ряд сучасних досліджень проблеми цілісності людини, які є досить важливим для нашого дослідження. Наприклад, Шарипін А. В. у своїй роботі «Антропологізм і когнітивна семантика» розробив концепцію інтетеоретичних структур когнітивного простору людини. Вчений проаналізував причини, що протидіють інтегруванню феномену цілісності у простір міждисциплінарного дискурсу. Зазначив, що метатеоретичне виродження ліній демаркації стає наслідком епістемологічної невизначеності філософського антропологізму. Більчук Н. Л. у роботі «Кордоцентризм як методологічний принцип цілісного розуміння людини та її місця в суспільстві» визначила кордоцентризм як методологічний принцип цілісного розуміння людини, який розкриває місце людини в суспільстві. З'ясування кордоцентризму здійснено завдяки комплексному та теоретичному аналізу феномена «серця» та концептуально і методологічно оформленого вчення «філософії серця», основні положення якого відобразили особливості українського світогляду.

Ціль: дослідити феномен андрогінізму як поєднання мікрокосму та макрокосму на основі фундаментальної властивості людини – *цілісної єдності* усіх її проявів. Обґрунтувати важливість кордоцентричності для цілісності особистості.

Викладення основного матеріалу дослідження. Людина не є частиною чогось, вона завжди є цілим. Уперше такий підхід до людини був сформований ще в античності. Він виявляється вже у відомій тезі Протагора про те, що людина є мірою всіх речей. Філософи античності вперше назвали людину *мікрокосмом*, тобто малим світом, протиставивши її та прирівнявши до *макрокосму*. Між мікрокосмом та макрокосмом існує аналогія – все, що є в світі великому, є і у світі малому, тобто людина є рівновеликою всьому світові за багатством своїх проявів. Підходячи до людини як цілісності, ми повинні визнати, що вона є цілісністю гетерогенних суперечливих начал, що не можуть бути зведені одне до одного. В історії філософії виділяють різні людські начала. Найзагальнішими із них є: тіло та душа, матеріальне та духовне, розум і воля. Найочевиднішими началами людини є тіло та душа. Тіло – це чуттєве видиме в людині, її фізична основа. Душа – усе те, що робить тіло живим, спонукає його рухатись, відчувати задоволення чи страждати. Душа – це життя; бездушними в прямому розумінні цього слова ми називаємо мертве тіло, в переносному – людину. Яка не може, або не хоче відчувати біль та радість. Життя людини перебуває в двох площинах – матеріальній та духовній. Людина, будучи фізичною істотою, живе згідно з законами матеріального світу, але, будучи істотою духовною, не може бути зведеною тільки до цих законів: її дух обтяжений тілом, а тіло – одухотворене. Саме до такої єдності матеріального та духовного в людині звертається нетрадиційна медицина та східні філософські традиції. Існує єдиний діяльний центр людини, єдине людське Я, яке називається людським духом. Дух є осередком мислення та дії людини, і ми можемо виділити три духовні потенції людини – розум, волю і серце. Вони є невід’ємними атрибутами поняття людини. Будь-яка дія людини є осмисленою, інакше кажучи, людина спочатку думає, а потім робить, або, для того, щоб щось зробити, людині потрібно спочатку це обдумати. Думка є необхідною, але недостатньою для людської дії, бо, обдумавши щось, людина повинна ще захотіти це зробити. Невід’ємним атрибутом є свобода волі, тобто людина в будь-якій ситуації, в кінцевому рахунку може діяти або не діяти. Навіть для того, щоб щось осмислити, людині потрібне вольове зусилля. Акт мислення є таким же вольовим актом, як і будь-який людський вчинок. Але є ще і третій необхідний аспект – це серце людини, як духовний осередок. І без освячення любов’ю дій людини, вчинки та дії можуть стати не духовними.

«Пізнай себе і пізнаєш світ», – так стверджує не один мислитель. Кожний новий виток космічної еволюції забезпечений у своїй основі зусиллям духу. М. Можейко у своїй статті «Від етики кодекса до етики творчості» говорить про те, що жива етика – самотворчість, лише для удосконалення духу ми тут. Основи живої етики – концепція космічної динаміки, згідно якої універсальний космічний закон пропонує єдність двох векторів космічних процесів – інволюції і еволюції. Інволюція – входження духу в матерію, еволюція – матерія одухотворяється, тобто вдосконалюються дві форми життя. Поступове входження по все більш високим рівням актуалізованої свідомості і духовності.

М. Шелер стверджував, що еволюція космосу пов’язана з творчою активністю людини, «еволюція свідомості є процес визволення закритих в нас божественних можливостей». Головне завдання людству поєднати матеріальний світ з духовним. Людина є відображення Всесвіту, з чого можна зробити висновок: людина мікрокосм, який є дзеркалом макрокосму. Пізнаючи себе, людина може пізнавати світ. *Ми можемо стверджувати працю, ми можемо показувати світло, але шляхи і способи не повинні бути рабством.*

Андрогінізм як цілісність людини є мікросвітом, який вміщує в себе макросвіт. Дж. Уард стверджує, що картина світу як єдиного, гармонійного і цілісного і був тим дзеркалом, в якому людина може побачити відображення самої себе – як єдиної, гармонійної і цілісної. Свідомість людини постмодерну, осмислюючої себе за межами метафізичного контакту, є «плодом пізнання розбитого світу». Ніщо

не може зрівнятися з радістю самовдосконалюватися. Яке це дивовижне почуття – споглядати нові горизонти, поступово відкриваючи перед нами нові можливості, які проявляються в нас. *Світ повинен бути таким, щоб людина дивлячись в нього, відновлювала свою цілісність, а не втрачала.*

У XIX столітті Фр. Баадер відроджує вчення Я. Беме про андрогінне та Софію. Фр. Баадер говорить, що ідея андрогіна не повинна була б бути чужа теологам. «Природа духу спочатку андрогін, тобто кожен дух в собі самому, а не поза себе має свою природу (матеріальність, тілесність)». Мета шлюбної любові Фр. Баадер бачить у відновленні втраченої первісної природи людини, природи андрогінної. «Так, таємниця і таїнство істинної любові в тому, щоб взаємно допомагати один одному відновити кожному в собі андрогіна як цілісної і чистої людини, яка не є ні чоловік, ні жінка, тобто не щось половинчате», – зазначає філософ. Нове народження людини як андрогіна буде прийняттям всередину себе всієї природи, справжнім розкриттям мікрокосмічності людини.

У О. Вейнінгера в болісно спотвореному вигляді відбивається вчення великих мистиків про андрогінне, про жінку і любов. Він філософськи обґрунтовує ідею бісексуальності людської істоти, бачить у жіночому началі результат падіння людини. Він бачить в еротичі відновлення цілісної, андрогінної природи людини. У його творах криза роду досяг останньої гостроти. Гріховність сексуального життя він відчуває з не меншою силою, ніж святі отці. І все ж у ньому не має чогось істотного, що робило б його глашатаєм великої істини. О. Вейнінгер відірваний від релігійних реальностей і тому говорить про нереальну жінку. Але жінка не менш реальна, ніж чоловік, або чоловік так само нереальний, як і жінка. М. Бердяєва вважає, що одухотворення можливе лише через гармонію духовного, душевного і тілесного світів [7]. М. Бердяєв описує життя статі: статевий потяг мучить людини безвихідною спрагою з'єднання [7]. Воістину безвихідна ця жага, і недосяжне з'єднання [7]. Диференційований сексуальний акт, який є вже результат космічного дроблення цілісного, андрогінного людини – безвихідно трагічний [7]. М. Бердяєв наголошує саме на цілісності особистості, що й найбільш проявляється у феномені андрогінізму [2; 7].

Християнство як релігія спокути відкидає і долає родову стихію і родову необхідність. Людина родової стихії – вітхий Адам, і цю стару природу повинен стягти з себе той, хто долучається до одкровення нового Адама, одкровення про особистості. Одкровення про небесне має свою містичну ідею в андрогінізмі, але не в земному. Тому що священна ідея могла б бути спотворена в ідеї гермафродитизмі, про що і свідчать деякі сучасні факти. Одкровення про небесне андрогінізму залишається езотеричним. Фр. Баадер глибоко зрозумів ці речі: андрогінізм є богоподібність людини, її надприродне походження. О. Вейнінгер, який продемонстрував смертельну тугу статі, і зробив свої висновки. О. Вейнінгер, по-своєму, наближається до таємниці андрогінізму, як порятунку від жаху статі, але він не в силах був долучитися до цієї таємниці. Він філософськи розумів і стверджував бісексуальність людської істоти, але релігійно був роз'єднаний з таємницею андрогінізму як образу і подоби Божої. О. Вейнінгер не зміг прийняти образ Вічної Жіночості В. Соловйова, не зміг прийняти Логоса Геракліта. Він по-своєму передчував релігійну істину про те, що жіноча стихія відпала від людини в гріхопадіння і стала об'єктом злого, помилкового потягу, джерелом рабства. Але він не хотів знати, що в жіночому є таке ж Вічне-Богоподібне, як і в чоловічому. Мистики відчували андрогінізм нового Адама – Христа. Тільки цим можна пояснити відсутність в абсолютній Людині, в якій має бути закладена повнота буття, життя статі, схожою на життя людського роду. У Абсолютній Людині, в новому Адамі не може бути диференційованого, занедалого життя статі. А нова, вічна стать не розкривається нам ще в тому аспекті Абсолютної Людини, в якому вона є досконалою, завершеною. Позитивне розкриття нової статі можливо лише в явищі Абсолютного Людини

у її творчій силі творчій силі. Реалізм М. Лоського проявляється в цьому: царство гармонії і любові – це не просто «ідеал розуму», як говорив І. Кант, не та ідея, до якої прагне людство в своєму безкінечному розвитку, але яка ніколи не буде досягнута в дійсності, в чому був впевнений Й. Фіхте.

Засновник української філософії Г. С. Сковорода визначає духовну цілісність людини. «Філософія серця» Г. Сковороди свідчить про цілісність людини. Його філософія серця зосереджена саме на цьому понятті. Г. Сковорода вважає, що поняття «зовнішня людина» стосується царини почуттів і психологічної сфери життя з її інтелектуальною діяльністю включно. Те, що більшість людей розуміє під внутрішнім життям, стосується діяльності нашого мозку, творчих здібностей, які полягають у здатності аналітично й логічно мислити. Філософ з цим погоджується, але розглядає так звану внутрішню активність як щось поверхневе і вторинне щодо глибинного, що є в людині, а основне в ній – духовність. Сфера свідомого духовного життя людини і є її внутрішній світ. Мислитель виокремлює сферу внутрішнього життя і називає її кордоцентричністю. Це світ божественного серця думок, світ самозаглиблення, єдиного розуму, універсальної онтологічної свідомості. Це також царина глибинного розуму на відміну від поверхневого розуму «зовнішнього» внутрішнього життя. Г. Сковорода визнає, що серце – це точка, центр, середина, індивідуальність, орієнтир людської душі, і воно ніде в просторі не існує, і водночас є повсюди, у всьому людському єстві. Якщо тіло є символом людського духу, то серце є виявом всієї людини. Серце – це поняття, яке відображає людину в цілому [8, с. 97]. Серце являє собою первісну єдність духу та матерії, але ту єдність, яка існувала до відмінності між матерією і духом, суттю та існуванням, дією і потенцією, індивідом і особою. Очевидно, тіло виявляє себе через розум, а розуму потрібне тіло, щоб проявити конкретну дію. Але цей прояв здійснюється в гармонії кордоцентричної єдності цілісної людини. Серце – це загальне онтологічне буття людини. Серце – це «вся людина» і воно являє собою всю людину, тому що емпіричній людині не вистачає саме повноти. Серце символізує всю істинність людини, не вирізняючи душу і тіло. Серце символізує вогонь, божественну іскру в людині. Для Г. Сковороди досконала, самодостатня людина – це вічна, цільна людина, людина, в якій серце – відображає цілісну людину [9, с. 238]. «Homo cordatus est homo totus» кордоцентрична людина – це цілісна людина [9, с. 238–239]. З глибин кордоцентризму б'ють ключем наші думки, які спонукають рухатися наше фізичне, тілесне, зовнішнє єство. У античній філософії слово *kardia*, як центр буття розуму, виражало первісну загальну єдність внутрішнього життя.

Г. Сковорода надає серцю раціональності, іноді отожднюючи думку і серце. Отже, серце – це першоелемент знання, і воно дає нам це *знання відразу і без поняття*, тому що серце пізнає через любов [8, с. 76]. Ларошфуко зазначає: «Людина часто вважає, що вона сама керує собою, тим часом як вона є керованою і поки її розум спрямований до однієї мети, серце непомітно веде її до іншої». Г. Сковорода закликає людину слухати рухи свого серця. Автор зазначає, що цілісність саме в єдності розуму-серця. В цілісності людина отримує розумне серце та сердечний розум. Вона народжується для нового способу життя, для нового способу мислення, перед її очима відкривається інший світ. «Вона стає новою людиною в Христі» – так зазначив Г. Сковорода. «Я щодня вмираю» – говорив Святий Павло, бажаючи дати зрозуміти, що та частина ким він був вчора, відпадає від нього і що цю використану частину замінює інша – краща і корисніша (Євангеліє). Так людина поступово відновлює свою цілісність, її андрогіністична природа проявляється все більш і більш. Теорія двох сердець Г. Сковороди підтверджує саме поєднання мікрокосму і макрокосму людина як прояв її андрогінічності. Як зазначає український філософ: «Цей перехід від одного «я» до іншого «я», справжнього, духовного, цілісного» [9, с. 357]. Продовжує мислитель: «Чисте серце робить нас цілісною людиною, що піднімається над усім тлінним, одухотворяє нас і вводить у вічне життя» [9, с. 358].

Висновки. Отже, наші цілі, мрії, прагнення, бажання набирають сили в кордоцентричній та еротичній природі людини. Ця «еротична» природа серця тісно пов'язана з естетичним елементом зовнішньої людини. «Не любить серце, не видя красоти» – зазначає Г. Сковорода [9, с. 137]. Еротизм, як розкриває філософ, полягає у любові до краси морального порядку, яку і відчуває лише серце. Людину з божественним серцем називають цілісною людиною. Яке значення вкладав Г. Сковорода в поняття «цілісність»? Він надає прадавнього значення поняттю, яким визначали цілісність людини. Г. Сковорода зазначає: «*Будь тим, ким ти є. Стань тим, ким ти є. Допоможи іншому стати тим, ким він є. Адже кожен є тим, чие серце в ньому*» [9, с. 34–37]. Це і є формула цілісності. Людина, діяльність якої не відірвана від серця, є цілісною людиною. Людина – це те, що вона думає, що говорить і що робить. Єдність сердечних намірів, слова і дії – це те, що необхідне для цілісності. Лише тоді цілісність набуває цільності, повноти і універсальності. Завдяки цілісності серця, як духовного центру, людина стає результатом того, що вона думає, того, що вона говорить, і того, що вона робить. Це звертання до цілісності серця, де поєднується мікрокосм і макрокосм, передбачає безперервну дію, без якої був би неможливий розвиток цілісної особистості. В афоризмі «що людина думає в своєму серці, тим вона і є» відображено весь досвід і всі умови її життя. Щоб бути цілісною особистістю, людина повинна вибрати насіння (думки, ідеї), яке вона посіє в своєму кордоцентричному саду, тому що насіння дає паростки відповідно до своєї природи. Процес самопізнання народжує цілісну особистість, що може привести до морального трансформування людини, до появи всередині нас «істинної внутрішньої людини», кордоцентричної людини, нової Людини, у якій «Серце є корінь і сутність». Пізнаючи своє божественне серце як цінність, людина сягає вершин «храмів розуму». Звеличуючи свою душу і своє серце, людина починає споглядати божественну святість. Відбувається друге народження, зразок відродження серця і розуму людини, те, що робить людину на сходинку вище. Призначення нової людини – це відновити динамічне і кордоцентричне ядро, своє серце, пізнаючи себе. Яку силу має цілісна людина і як може змінити вона себе, своє буття і світ навколо.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Бердяев Н. А. Самопознание: Сочинения / Н. А. Бердяев. – М.: ЗАО Изд-во ЭКСМО-Пресс, Харьков: Изд-во «Фолио», 1998. – 624 с.
2. Бердяев Н. А. О назначении человека / Н. Бердяев // О назначении человека. – М.: Республика, 1993. – С. 20–84.
3. Бердяев Н. А. О рабстве и свободе человека. Опыт персоналистической метафизики / Н. Бердяев. – Париж: YMCA-Press, 1939. – 224 с.
4. Бердяев Н. А. Смысл творчества / Н. А. Бердяев // Философия свободы. Смысл творчества. – М.: Правда, 1989. – 607с.
5. Бердяев Н. А. Экзистенциальная диалектика божественного и человеческого / Н. А. Бердяев // О назначении человека. – М.: Республика, 1993. – 382с.
6. Бердяев Н. А. Спасение и творчество / Н. А. Бердяев // Эрос и личность. Философия пола и любви. – М.: Прометей, 1989. – С. 113–116.
7. Бердяев Н. А. Эрос и личность. Философия пола и любви / Н. А. Бердяев. – М.: Прометей, 1989. – 159 с.
8. Сковорода Г. С. Библиотека духовная, содержащая в себе дружеские беседы с познанием самого себя. 3 части. / Г. С. Сковорода – СПб., 1798. – 225 с.
9. Сковорода Г. С. Повне зібрання творів. В 2-х томах. / Г. С. Сковорода. – Київ: Наукова Думка, 1973. – Т. 1. – 531 с. – Т. 2 – 574 с.
10. Хамитов Н. В. Философская антропология: словарь / Н. В. Хамитов. Под редакцией доктора философских наук, професора Н. Хамитова. – К.: КНТ, 2011. – 472 с.
11. Крилова С. А. Краса людини: особистість, сім'я, суспільство (соціально-філософський аналіз): монографія / С. А. Крилова. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2011. – 344 с.
12. Bewes T. Cynism and Postmodernity / T. Bewes. – N.Y.: Verso, 1997. – 248 p.
13. Bloch E. Abschied von der Utopie? Vortrage / E. Bloch; hrsg von Hanna Gekle Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1980. – 244 p.

14. Breuer S. Adorno's Anthropology / S. Breuer // Telos. № 64. – Summer 1985. – P. 15–31.

REFERENCES:

1. Berdyaev N. A. Samopoznanie: Sochineniya [Self-knowledge: essays]. – М.: ZAO Izd-vo EKSMO-Press, Khar'kov: Izd-vo «Folio», 1998. – 624 s.
2. Berdyaev N. A. O naznachennii cheloveka [The Destiny of Man] // O naznachennii cheloveka. – М.: Respublika, 1993. – S. 20–84.
3. Berdyaev N. A. O rabstve i svobode cheloveka. Opyt personalisticheskoy metafiziki [About slavery and human freedom. Experience personalistic metaphysics]. – Parizh: YMCA-Press, 1939. – 224 s.
4. Berdyaev N. A. Smysl tvorchestva [The Meaning of Creativity] // Filosofiya svobody. Smysl tvorchestva. – М.: Pravda, 1989. – 607s.
5. Berdyaev N. A. Ekzistentsial'naya dialektika bozhestvennogo i chelovecheskogo [The existential dialectic of the divine and the human] // O naznachennii cheloveka. – М.: Respublika, 1993. – 382s.
6. Berdyaev N. A. Spasenie i tvorchestvo [Rescue and creativity] // Eros i lichnost'. Filosofiya pola i lyubvi. – М.: Prometey, 1989. – S. 113–116.
7. Berdyaev N. A. Eros i lichnost'. Filosofiya pola i lyubvi [Eros and personality. gender philosophy and love]. – М.: Prometey, 1989. – 159 s.
8. Skovoroda G. S. Biblioteka dukhovnaya, sodержaya v sebe družeskie besedy s poznaniem samogo sebya. 3 chasti [Spiritual Library, contains a friendly conversation with the knowledge of himself. 3 parts]. – SPb., 1798. – 225 s.
9. Skovoroda H. S. Povne zibrannia tvoriv. V 2-kh tomakh. [Complete Works. In 2 vols]. – Kyiv: Naukova Dumka, 1973. – T. 1. – 531 s. – T. 2 – 574 s.
10. Khamitov N. V. Filosofskaya antropologiya: slovar' [Philosophical anthropology: Dictionary]. Pod redaktsiye doktora filosofskikh nauk, profesora N. Khamitova. – К. : KNT, 2011. – 472 s.
11. Krylova S. A. Krasa liudyny: osobystist, simia, suspilstvo (sotsialno-filosofskiy analiz): monohrafiia [Human Health: individual, family, society (social-philosophical analysis): Monograph]. – Nizhyn: TOV «Vydavnytstvo «Aspekt-Polihraf», 2011. – 344 s.
12. Bewes T. Cynism and Postmodernity. – N.Y.: Verso, 1997. – 248 p.
13. Bloch E. Abschied von der Utopie? Vortrage; hrsg von Hanna Gekle Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1980. – 244 p.
14. Breuer S. Adorno's Anthropology // Telos. № 64. – Summer 1985. – pp. 15–31.

Тарасюк Л. С., кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры психологии и общественных наук, Академия муниципального управления (Киев, Украина), E-mail: lora252@gmail.com

Андрогинизм как единение микрокосма и макрокосма.

Аннотация. Исследуются теоретические вопросы феномена андрогинизма как проявления целостности человека. Существующие теории пытаются понять человека как часть чего-то – природы или общества, но фундаментальное свойство человека – быть целостным единством всех проявлений. Рассматривается андрогинизм как обращение к целостности сердца, где объединяется микрокосм и макрокосм, что дает возможность понимать целостность как непрерывное действие, без которого было бы невозможно развитие целостной личности. Анализируется формула целостности человека, которую вывел украинский философ Г. С. Сковорода. Обосновывается значение кордоцентричности в жизни человека.

Ключевые слова: андрогинизм, целостность, человек, микрокосм, макрокосм, кордоцентризм, сердце.

Tarasjuk L., PhD in philosophical sciences, docent, associate professor of the Department of psychology and social sciences, Academy of municipal management (Kyiv, Ukraine), E-mail: lora252@gmail.com

Androgynism as integration of microcosm and macrocosm.

Abstract. Theoretical issues of androgynism phenomenon as individual integrity manifestation are examined. Existing theories attempt to understand individual as a part of nature or society, but individual's fundamental property is to be a coherent unity of all manifestations. The purpose of this article is to study the phenomenon of androgynism as integration of microcosm

and macrocosm, based on such individual's fundamental property as holistic unity in all individual's aspects; justification of the importance of cordocentrism to the person's integrity. In philosophical anthropology the notion of "integrity" is quite often used together with the term "spiritual world", though such scientific term as "holistic spiritual person" does not exist. At the same time, the concepts of "androgynism" and "integrity" we understand as person's spiritual world, one's own microcosm and macrocosm, the world of one's own space and the universe. Androgynism is viewed upon as an appeal to the integrity of the heart, in which microcosm and macrocosm are united and it gives the opportunity to understand integrity as an uninterrupted act, without which holistic person's development would be impossible.

The formula of individual integrity, which was deduced by the Ukrainian philosopher G. S. Skovoroda is analyzed. This formula gives ground to the value of cordocentrism in individual's life. Ukrainian philosopher defined integrity as following: "Be who you are. Become who you are. Help another one become what he or she is. After all, everyone is the one whose heart is in it". The individual, whose activities are not separated from one's heart, is an integral person. The unity of heart intentions, words and actions is what is needed for integrity. The process of self-knowledge gives rise to an integral person, and it can lead to individual's moral transformation, to the emergence within us of the «true inner man», cordocentric individual, the new Individual, whose "Heart is the root and essence".

The mission of the new individual is to restore the dynamic and cordocentric nucleus, one's heart while cognizing oneself. Such a power has an integrated individual, and in such a way can one change oneself, one's existence and the surrounding world.

Keywords: *androgynism, integrity, individual, microcosm, macrocosm, cordocentrism, heart.*

УДК 340.12:141.319.8

Теліженко Л. В.,

доктор філософських наук,
доцент кафедри конституційного права,
теорії та історії держави і права
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
(Суми, Україна), E-mail: Ltelizhenko@mail.ru

ЦІЛІСНІСТЬ ЛЮДИНИ ЯК ОСНОВА СУЧАСНОГО ПРАВА: ПОСТНЕКЛАСИЧНИЙ ПІДХІД

Анотація. *Доводиться, що постнекласичне розуміння цілісності людини має визначати межову, позаюрідичну основу сучасного права. Це пояснюється методологічними можливостями постнекласики як нового типу наукової раціональності, в межах якої відбувається перегляд суб'єкт-об'єктних відношень, на цій основі перегляд цілісності людини, а, отже, і права як людинорозмірної системи.*

Ключові слова: *людина, цілісність, право, класика, некласика, постнекласика.*

Історично склалося так, що людина в праві займає центральне місце. Для філософії права вона утворила вузлову проблему, яка визначає саму сутність та специфіку цієї особливої сфери людського пізнання. Адже формуючи розуміння права, людина в цьому процесі відображає саму себе, свою власну сутність та власне розуміння. Саме так і сталося в межах традиційної (класичної та некласичної) раціональності, в якій обмежене розуміння сутності людини значною мірою визначило таке ж обмежене розуміння і права. Та в умовах кризового періоду розвитку нашого суспільства, найглибшими проявами якого є криза самої людини, розпад ціннісної системи, поширення морального та правового нігілізму, а також необхідність формування нової правової реальності на новій, ціннісній основі **актуалізують** потребу осмислення цілісності людини як основи права на новій методологічній основі, відмінній від традиційної. Як зазначає В. А. Бачинін, «праворозумінню необхідний «антропологічний поворот», який дозволив би вийти... до людини як онтологічно первинної реалії» [1, с. 607]. Тобто філософія пра-